

Obsah

Úvodní slovo	V
Předmluva	VII
Autoři jednotlivých kapitol	X
O autorech	XI
Přehled použitých zkratek	XXIII

A. Obecná část

Kapitola 1. Vymezení předmětu kriminologie, její postavení v systému vědních oborů zabývajících se kriminalitou a vztah k trestní politice	1
§ 1 Různá pojetí a definice kriminologie	1
§ 2 Vztah kriminologie a trestní politiky	8
§ 3 Institucionalizace a mezinárodní spolupráce v oblasti kriminologie	12
Kapitola 2. Metody kriminologického výzkumu	18
§ 1 Možnosti laického poznání a funkce vědy	18
1. Individuální zkušenost a její omezení	18
2. Znak vědeckého poznání	19
3. Cíle výzkumu: explorace, deskripce, explanace, sociotechnika ..	19
4. Vztah teorie a empirie. Determinismus, kauzalita, pravděpodobnost	20
5. Základní pojmy: metody a techniky	21
§ 2 Projektování výzkumu	22
1. Fáze výzkumu	23
2. Vymezení problému, konceptualizace	24
3. Organizace výzkumu: úvodní projekt	24
§ 3 Druhy výzkumu	25
1. Výzkum základní a aplikovaný, jednorázový a opakovaný (longitudinální)	25
2. Kvantitativní a kvalitativní výzkum, experimentální projekty	26
3. Příklady výzkumných projektů a využití dat v kriminologii	27
§ 4 Operacionalizace a měření	29
1. Konstrukce a výběr indikátorů	30
2. Úrovně měření	30
3. Škálování	31

4. Validita a reliabilita měření, význam standardizace	32
§ 5 Dotazování	34
1. Zásady formulace otázek, druhy otázek	34
2. Konstrukce dotazníku	36
3. Různé formy dotazování: dotazník, rozhovor, anketa, CATI	37
4. Focus groups	38
§ 6 Pozorování	38
1. Pozorování v terénu – zúčastněné, nezúčastněné	38
2. Standardizace, příprava záznamu	39
§ 7 Analýza dokumentů	39
1. Kritika dokumentů	40
2. Kvalitativní metody zpracování	40
3. Obsahová analýza	40
4. Sekundární analýza	41
§ 8 Testové metody	41
1. Užití testových metodik, principy jejich konstrukce	41
2. Sociometrie	42
§ 9 Výběr objektu zkoumání	43
1. Volba jednotek analýzy	43
2. Základní principy konstrukce vzorku, metody výběru	43
§ 10 Analýza dat a jejich interpretace	45
1. Jednoduché třídění – distribuce, centrální tendence	45
2. Bivariační a vícedimenzionální analýza – základy testování hypotéz	46
§ 11 Prognózování a evaluace	47
1. Prognózování: časové řady, expertní metody	47
2. Evaluace projektů	48
§ 12 Etika výzkumné práce a ochrana osobních dat	49
Kapitola 3. Vývoj názorů na příčiny kriminality, jednotlivé kriminologické směry a trendy	51
§ 1 První průkopníci	51
1. Chronologický přehled	52
2. Učení o „rozeném zločinci“	55
3. Vliv sociálního prostředí	57
4. Marburgská škola	57
5. Příspěvek kriminologických škol k poznání zločinu	58
§ 2 Přehled kriminologických teorií a výzkumných přístupů	59
1. Podstata a význam teorií	59
2. Klasifikace teorií	60
3. Biosociální teorie a koncepty	61
3.1 Genetické výzkumy	61
3.2 Biochemické výzkumy	64
3.3 Poznatky neurofyziologického výzkumu	65
3.4 Kritické zhodnocení	68

4.	Teorie osobnosti pachatele trestného činu	69
4.1	Koncept psychopatické osobnosti	69
4.2	Psychoanalytické přístupy	70
4.3	Vývoj v oblasti osobnostních přístupů	72
4.4	Kritické zhodnocení	75
5.	Socializační teorie	76
5.1	Teorie podmíněného chování	76
5.2	Kohlbergova teorie morálního vývoje	77
5.3	Sutherlandova teorie diferenciálních kontaktů	79
5.4	Teorie diferenciální identifikace a teorie diferenciálních příležitostí	79
5.5	Teorie sociálně-kognitivního učení	80
6.	Sociálně strukturální teorie	81
6.1	Společné východisko	82
6.2	Teorie kulturního konfliktu	82
6.3	Teorie sociální dezorganizace a delikventní subkultury, výzkumy představitelů „Chicagské školy“	83
6.4	Neutralizační techniky	85
6.5	Kritické zhodnocení	86
6.6	Emile Durkheim a jeho pojetí kriminality	90
6.7	Teorie anomie	91
7.	Teorie kontroly	92
7.1	Teorie vnitřní kontroly	93
7.2	Teorie sociálních vazeb	94
7.3	Teorie reintegrativního zahanbení	95
7.4	Teorie kontrolní rovnováhy	96
8.	Kritická kriminologie a koncepty labeling approach	97
9.	Marxistická východiska a socialistický koncept příčin kriminality	100
10.	Multifaktorové přístupy a integrační pokusy	101
10.1	Výzkumy manželů Glueckových	101
10.2	Evropské multifaktorové projekty	103
10.3	Kritické zhodnocení a poslední vývoj v oblasti amerického výzkumu	104
11.	Postmoderní teorie a jejich význam pro trestní politiku	106
11.1	Neoklasické teorie kriminality	107
11.2	Koncept rational choice	108
11.3	Kritické zhodnocení	109
11.4	Gottfredsonova a Hirschiho obecná teorie kriminality ...	110
12.	Feministická perspektiva	113
12.1	„Gender ratio problem“ a pokusy o jeho „vysvětlení“	115
12.2	Úspěchy a nezdary feministických přístupů	118
Kapitola 4. Stav, struktura a vývoj kriminality		123
§ 1 Pojmy rozsah, intenzita, struktura a dynamika kriminality		123

§ 2	Kriminalita registrovaná a latentní	125
§ 3	Zdroje informací o kriminalitě a jejich limity	130
1.	Prameny informací o registrované kriminalitě	131
2.	Prameny informací o latentní kriminalitě	136
§ 4	Struktura a dynamika registrované kriminality a vývoj trestní politiky na území ČR po roce 1989	140
§ 5	Stav, struktura a dynamika kriminality v mezinárodním srovnání	150
Kapitola 5. Viktimologie		156
§ 1	Z historie viktimologie	156
§ 2	Vymezení speciálních viktimologických pojmů a typologie obětí	158
§ 3	Viktimologický výzkum, jeho metody, možnosti a limity	161
§ 4	International Crime Victims Surveys / ICVS	163
1.	Skutečnosti a trendy zjištěné prostřednictvím ICVS ve vybraných průmyslových zemích	165
2.	Skutečnosti a trendy zjištěné prostřednictvím ICVS v hlavních městech vybraných zemí střední a východní Evropy	168
3.	Další viktimologické výzkumy v ČR a strach ze zločinu	170
§ 5	Vývoj a trendy v oblasti pomoci obětem zločinu	173
1.	Důsledky viktimizace	173
2.	Pomoc obětem zločinu	175
3.	Hnutí restorativní justice	179
Kapitola 6. Sociální kontrola kriminality – historie, současnost, trendy ..		183
§ 1	Vymezení pojmu sociální kontrola	183
§ 2	Pojetí trestu a trestání a sociální kontrola kriminality	184
§ 3	Trest a trestání v historickém pohledu a vznik penologických systémů	193
§ 4	Mezinárodní trendy vývoje vězeňství	205
1.	Vznik mezinárodní spolupráce v oblasti vězeňství	205
2.	OSN a Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni ...	207
3.	Evropská vězeňská pravidla a Rada Evropy	209
§ 5	Systémové změny českého vězeňství po roce 1989	210
§ 6	Alternativní tresty	214
1.	Pojem alternativního trestu	214
1.1	Tresty vykonávané ve společenství	215
1.2	Doporučení č. R(92)16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření a Doporučení č. Rec(2000) 22	217
1.3	Obecně prospěšná práce	222
1.4	Probace, podmíněné odsouzení a probační služby	225
2.	Obecně k alternativám podle českých trestněprávních předpisů	236

2.1 Trest obecně prospěšných prací	238
2.2 Podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody	239
2.3 Upuštění od potrestání a podmíněně upuštění od potrestání s dohledem	242
2.4 Alternativní tresty a nová kodifikace trestního práva	242
2.5 Procesní alternativy k standardnímu trestnímu řízení – tzv. odklony v trestním řízení	244
2.5.1 Pojem odklon v trestním řízení (diversion)	244
2.5.2 Základní typy odklonu v českém trestním řízení	247
2.5.3 Mediace v trestních věcech	250
3. Probační a mediační služba	252

B. Zvláštní část

Kapitola 7. Kriminalita mládeže	265
§ 1 Postoje společnosti ke kriminalitě mládeže, pojmy mládež, dítě, mladistvý a mladý dospělý	265
§ 2 Charakteristické rysy kriminality mládeže	269
§ 3 Příčiny kriminality mládeže	273
§ 4 Vývoj registrované kriminality mládeže v ČR	280
§ 5 Aktuální trestně-politické přístupy uplatňované vůči mládeži	287
Kapitola 8. Kriminalita cizinců a etnických minorit	299
§ 1 Migrace a kriminalita, pojmy cizinci, etnické minority, rasa	299
§ 2 Specifické rysy a příčiny kriminality etnických minorit a cizinců ..	302
§ 3 Kriminalita cizinců a minorit na území ČR	309
§ 4 Trestně-politické přístupy ke kriminalitě cizinců a etnických minorit a možnosti prevence	320
Kapitola 9. Kriminální recidiva	329
§ 1 Pojem a definice recidivy	329
§ 2 Druhy kriminální recidivy	330
§ 3 Kriminální kariéra	331
1. Kriminální eskalace a specializace	333
2. Počátek kriminální kariéry	334
§ 4 Kriminální recidiva jako sociální problém	336
§ 5 Osobnost kriminálního recidivisty	339
1. Typologický přístup	342
2. Osobnost ženy – kriminální recidivistky	343
3. Motivace recidivního kriminálního chování	344
4. Psychopatologie	345
5. Dysociální porucha osobnosti (psychopatie)	346
§ 6 K prevenci kriminální recidivy	347

Kapitola 10. Vybrané druhy kriminality a jejich specifika	350
§ 1 Hospodářská kriminalita	350
1. Pojem a základní znaky	350
2. Specifika pachatelů hospodářských trestných činů	352
3. Hospodářská kriminalita v systému tržního hospodářství a její projev v období transformace hospodářství v ČR	355
4. Fenomenologie hospodářské kriminality	357
5. Příčiny a kriminogenní faktory hospodářské kriminality	360
5.1 Ekonomické faktory	360
5.2 Organizačně technické faktory	361
5.3 Sociálně kulturní faktory	363
6. Prevence hospodářské kriminality	364
§ 2 Majetková kriminalita	367
1. Vymezení pojmu	367
2. Fenomenologie majetkové kriminality	368
3. Příčiny a kriminogenní faktory majetkové trestné činnosti	372
4. Prevence a kontrola majetkové kriminality	375
§ 3 Násilná kriminalita	379
1. Pojem	379
2. Definice	379
3. Kriminální agrese	382
4. Kriminologické teorie násilné trestné činnosti	383
5. Násilná kriminalita jako společenský problém	383
6. Úmyslná usmrcení (vraždy, homicidia)	388
7. Sexuální vraždy	390
8. Vraždy motivované ziskem	393
9. Vraždy v konfliktu	393
10. Vraždy novorozenců matkou	394
11. Sériové vraždy	394
12. Osobnost pachatele vraždy	395
13. Speciální skupiny vrahů	398
13.1 Děťští vrazi	398
13.2 Mladiství	399
13.3 Ženy – vražedkyně	400
14. Loupeže	401
15. Úmyslné ublížení na zdraví	402
16. Žhářství	403
17. Úmyslné exploze	404
§ 4 Sexuální kriminalita	406
1. Pojem	406
2. Definice	406
3. Sexuální deviace a jejich vztah k sexuální kriminalitě	407
4. Sexuální kriminalita jako společenský problém	408
5. Znásilnění	411

6. Osobnost pachatele znásilnění	412
7. Pohlavní zneužívání	415
8. Osobnost pachatele pohlavního zneužívání	418
9. Stalking (pronásledování)	419
§ 5 Drogy a kriminalita	422
1. Základní pojmy	422
2. Alkoholová toxikomanie	424
2.1 Alkohol jako návyková látka	424
2.2 Trestná činnost páchaná v souvislosti s alkoholem	426
2.3 Faktory ovlivňující vznik alkoholismu a jiných drogových závislostí	429
2.4 Prevence a kontrola alkoholové toxikomanie	432
3. Nealkoholová toxikomanie	436
3.1 Nealkoholové drogy a důsledky závislosti na nich	437
3.2 Geneze drogového problému a česká drogová scéna v posledním desetiletí	439
3.3 Nealkoholové drogy a kriminalita	441
3.4 Podmínky a příčiny nealkoholové toxikomanie a následné trestné činnosti	444
3.5 Prevence vzniku nealkoholových toxikomanií a následné trestné činnosti	446
§ 6 Trestná činnost v dopravě	451
1. Vymezení pojmů a fenomenologických zvláštností	451
2. Příčiny a podmínky dopravní nehodovosti a trestných činů v dopravě	455
3. Prevence dopravních nehod a kriminality v dopravě	458
4. Problematika dopravní politiky a související trestné činnosti v EU	461
Kapitola 11. Nové jevy v kriminalitě	464
§ 1 Organizovaná kriminalita	464
1. Pojem a charakteristika organizované kriminality	464
2. Stručný přehled mezinárodních zločineckých organizací	469
3. Organizovaný zločin a jeho aktivity na českém území	474
4. Příčiny a podmínky organizované kriminality	477
5. Prevence a kontrola organizované kriminality	480
6. Mezinárodní spolupráce v boji s organizovaným zločinem	488
§ 2 Extremismus a terorismus	490
1. Základní pojmy	490
2. Současná evropská a česká extremistická scéna	492
3. Vývojový trend do budoucna	493
4. Příčiny a podmínky extremismu	494
5. Rasově motivovaný extremismus	495
6. Terorismus	498
§ 3 Počítačová kriminalita	503

1. Pojem, klasifikace a znaky počítačové kriminality	503
2. Příčiny počítačové kriminality a charakteristika jejích pachatelů	507
3. Prevence a kontrola počítačové kriminality	510
4. Internet a kriminalita	514
4.1 Podstata a vlastnosti internetu	514
4.2 Druhy internetové kriminality	515
4.3 Prevence internetové kriminality	516
Přehled tabulek a grafů	519
Základní doporučená kriminologická literatura	522
Doporučené internetové adresy	523
Vybrané pojmy ze sociologie a statistiky	525
Vybrané termíny a zkratky z anglosaské kriminologické literatury	527
Jmenný rejstřík	531
Věcný rejstřík	534